ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 212

Archeologienota Heilig Bloedlaan te Hoogstraten (Antwerpen).

Programma van Maatregelen

CLAEYS SIMON, JANSSENS DAVID & SEBASTIEN VAN WETTER

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Claeys Simon & Janssens David
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1 Gemotiveerd advies ..... - 4 -
2 Programma van maatregelen ..... - 6 -
2.1 Administratieve gegevens ..... - 6 -
2.2 Aanleiding van het vooronderzoek ..... - 10 -
2.3 Resultaten bureauonderzoek ..... - 10 -
2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen ..... - 10 -
2.5 Onderzoeksstrategie en -methodes ..... - 11 -
2.6 Onderzoekstechnieken ..... - 12 -
2.7 Afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk ..... - 15 -
2.8 Randvoorwaarden ..... - 15 -
3 Besluit ..... - 16 -
4 Plannenlijst ..... - 17 -
5 Lijst van figuren ..... - 19 -

1 Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Tijdens het bureauonderzoek, uitgevoerd door ADEDE, werd vastgesteld dat de reeds bestaande bronnen niet voldoende informatie bevatten om vast te stellen of zich al dan niet een archeologische site binnen de contouren van het onderzoeksgebied bevindt.

De bouwplannen waarvoor een vergunningsaanvraag werd ingediend omvatten in eerste instantie de afbraak van het huidige H-vormige gebouw en nadien de bouw van een L-vormige nieuwbouw op dezelfde locatie langs de Heilig Bloedlaan 250 te Hoogstraten (Antwerpen). Onder het nieuwe gebouw wordt tevens een parkeergarage aangelegd wat een bodemingreep van ca. 4m ten opzichte van het huidige maaiveld omvat. Het nieuwe gebouw ligt maar deels binnen de contouren van het oude gebouw en zal dus op nieuw gegraven funderingen komen te staan. De nieuwe funderingen kunnen op bepaalde delen van het terrein een mogelijk onverstoorde bodem aansnijden. Voor een gedetailleerde beschrijving van de geplande toestand wordt verwezen naar het Verslag van Resultaten.

Binnen het verslag van resultaten kon tevens een archeologisch potentieel voor het projectgebied geschetst worden en een analyse gemaakt worden van de mogelijke impact van de geplande werken op het plaatselijke bodemarchief. Het betreft hier een reële verwachting op het aantreffen van archeologische sporen en/of artefacten uit meerdere periodes. De grootte van het projectgebied en de aard van de geplande ontwikkeling geven tevens aan dat het bodemarchief plaatselijk bedreigd wordt. Gezien het bureauonderzoek niet met zekerheid de aan- of afwezigheid van archeologische resten kon vaststellen is verder vooronderzoek met ingreep in de bodem opportuun. Voorgaande informatie in overweging genomen doet besluiten dat ter hoogte van het projectgebied een eerder significant potentieel op kennisvermeerdering geldt bij eventueel verder onderzoek.

Gezien zich momenteel nog bebouwing bevindt binnen de contouren van het projectgebied en verder archeologische (voor)onderzoek met ingreep in de bodem pas kan worden uitgevoerd na de afbraak hiervan, werd in samenspraak met de opdrachtgever, en conform artikel 5.4.5 van het onroerend erfgoeddecreet uit 2013, beslist de mogelijkheid van het uitgesteld traject te volgen. Bijgevolg

adviseert ADEDE bvba hier een uitgesteld traject in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (cf. §2.5 Onderzoeksstrategie en -methodes).

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2017F120
Site	Hoogstraten-Heilig bloedlaan
Projectsigle ADEDE	HOO-HEI
Ligging	Heilig bloedlaan 248 - 250 2320 Hoogstraten
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 177136,140 m Y:232043,002 m Punt 2 (ZW): X: 177047,054 m Y: 231932,798 m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Hoogstraten 1ste Afd. - Sect. B - Nr 249h, - Sect. E Nr 233l en 230c Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Desktopstudie
Opdrachtgever	OCMW Hoogstraten Jaak Aertslaan 7 BE-2320 Hoogstraten
Aard van de vervolgwerken	Afbraak deel huidige bebouwing en nieuwbouw
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184 Alexander Cattrysse 2017/00187
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Claeys S., Van Wetter S. & Janssens D., 2017, Archeologienota Heilig Bloedlaan te Hoogstraten (Antwerpen), ADEDE Archeologisch Rapport 213, Gent.

Grootte projectgebied	Ca. 3427 m²
Periode uitvoering	*Juli-Augustus 2017*
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek, archeologienota
Verstoorde zones	Plannummer 4

2.2 Aanleiding van het vooronderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een vergunningsaanvraag voor de aanleg van een nieuw multidisciplinair zorgcentrum van meerdere niveaus (waarvan 1 ondergronds) langs de Heilig Bloedlaan 250 te Hoogstraten (Antwerpen). Tot op heden is op deze locatie ook al een woonzorgcentrum van het OCMW aanwezig. Daar de ingreep meer dan 1000m² bedraagt en de totale oppervlakte van het perceel meer dan 3000m² bedraagt, is een archeologienota vereist.

2.3 Resultaten bureauonderzoek

In het kader van het opstellen van de archeologienota werd een bureauonderzoek (projectcode: 2017F120) uitgevoerd. Tijdens dit bureauonderzoek werd aan de hand van reeds bestaande bronnen het onderzoeksgebied geografisch, geo(morfo)logisch, historisch en archeologisch gesitueerd. Dit onderzoek toonde aan dat er een reëel kennisvermeerderingspotentieel bestaat bij verder archeologisch (voor)onderzoek ter hoogte van het onderzoeksgebied. Aangezien de geplande ingrepen door mogelijk onverstoorde lagen zullen reiken, dient verder (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd te worden teneinde de (niet-limitatieve) onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Voor een overzicht van de resultaten van het bureauonderzoek wordt verwezen naar het bijhorende Verslag van Resultaten.

2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem heeft als doel informatie en gegevens te verzamelen die als aanvulling dienen op de reeds bestaande archeologische, geografische, geologische en historische bronnen. Het onderzoek heeft als uiteindelijk doel na te gaan of er een mogelijk archeologisch waardevolle site binnen de contouren van het onderzoeksgebied aanwezig is. Aan de hand van de verzamelde informatie van het vooronderzoek met ingreep in de bodem, gecombineerd met het reeds uitgevoerde bureauonderzoek, kan vervolgens een verder te volgen strategie uitgewerkt worden voor de bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied.

Volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden aan de hand van het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem:

- *Zijn er binnen de contouren van het onderzoeksgebied sporen terug te vinden met archeologisch en/of cultuurhistorisch relevante waarde?*
- *Wat is de aard, kwaliteit en informatiewaarde van deze sporen?*
- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*
- *Wat is de impact van de geplande werken op deze sporen?*
- *Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?*
- *Zijn er sporen bewaard van het 13e-eeuwse gasthuis*
- *Welke strategie dient verder gevolgd te worden ter bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied?*

2.5 Onderzoeksstrategie en -methodes

Volgens de CGP, *"§5.3 Bepalen van de onderzoeksstrategie"* dienen vier criteria in overweging genomen te worden voor het bepalen van de verdere onderzoeksstrategie: Mogelijk, nuttig, schadelijk en noodzakelijk. Hoewel vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, zijn niet alle mogelijke onderzoekstechnieken noodzakelijk uit te voeren.

Om de graad van verstoring in de bodem, en dus de mogelijke bewaringstoestand van eventuele sporen, na te gaan kan geopteerd worden voor een landschappelijk bodemonderzoek. Dit dient te gebeuren met het oog op het vaststellen van de opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap door middel van boringen. Deze methode biedt echter niet voldoende informatie om een antwoord te bieden op de vraagstelling omtrent de aanwezigheid van archeologische sporen.

Ook geofysisch onderzoek kan een inzicht verschaffen in de verstoringsgraad van de bodem, indien deze verstoord werd door nog steeds aanwezige vaste structuren. Geofysisch onderzoek (GPR) biedt mogelijkheden om zicht te krijgen in de verticale bodemopbouw maar heeft als nadeel de complexe verwerking van de gegevens en het feit dat de verkregen data door bijkomend veldwerk moet gestaafd worden. Met behulp van magnetometrie kunnen ook metalen objecten in de bodem worden opgespoord. Maar geofysisch onderzoek kan niet gebruikt worden om grondsporen en kleine, niet metalen, artefacten op te sporen.

Om na te gaan of zich al dan niet een archeologische site ter hoogte van het onderzoeksgebied bevindt en de aard en bewaringstoestand van deze site te achterhalen, kan geopteerd worden voor een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek. Deze methode is bijzonder nuttig in het opsporen van losse vondstenspreiding van lithisch materiaal kenmerkend voor steentijdsites. Deze techniek is echter minder efficiënt voor het opsporen van grondsporen. Wel kunnen artefacten

worden aangeboord, bij een losse vondstspreiding is deze techniek voor de periodes recenter dan de steentijden bijgevolg weinig efficiënt.
Door middel van een proefsleuvenonderzoek kan uitspraak gedaan worden over de archeologische waarde van de totaliteit van het terrein door een beperkt, maar statistisch representatief deel van het terrein open te leggen en beperkt op te graven. Op die manier kunnen verantwoorde uitspraken gedaan worden voor de rest van het terrein. Via deze techniek kan zowel de aard van verstoring in de bodem als de aan- of afwezigheid van een archeologische site bepaald worden. Ook kan uitspraak gedaan worden over de aard en bewaringstoestand van een eventueel aanwezige site of archeologische resten.
Een combinatie van de onderzoekstechnieken is hier niet noodzakelijk en weinig opportuun. Een afweging van de verschillende mogelijke technieken in combinatie met het efficiënt inzetten van middelen en een kosten-batenanalyse suggereren dat een proefsleuvenonderzoek hier de meest aangewezen techniek is. Een voorafgaand verkennend en/of waarderend booronderzoek is niet noodzakelijk. Wel dient tijdens het aanleggen van de proefsleuven extra aandacht besteed te worden aan mogelijke concentraties van lithisch materiaal.
De geplande proefsleuven (zie sleuvenplan) dienen allen volledig aangelegd te worden, eventuele kijkvensters en/of dwarssleuven dienen ter plaatse, na evaluatie van het terrein en de mogelijk aanwezige sporen bepaald te worden. Het onderzoeksdoel van het proefsleuvenonderzoek is bereikt wanneer de geplande proefsleuven volledig werden aangelegd, alle (mogelijk) aanwezige sporen werden gedocumenteerd en de (niet-limitatieve) onderzoeksvragen succesvol kunnen beantwoord worden.

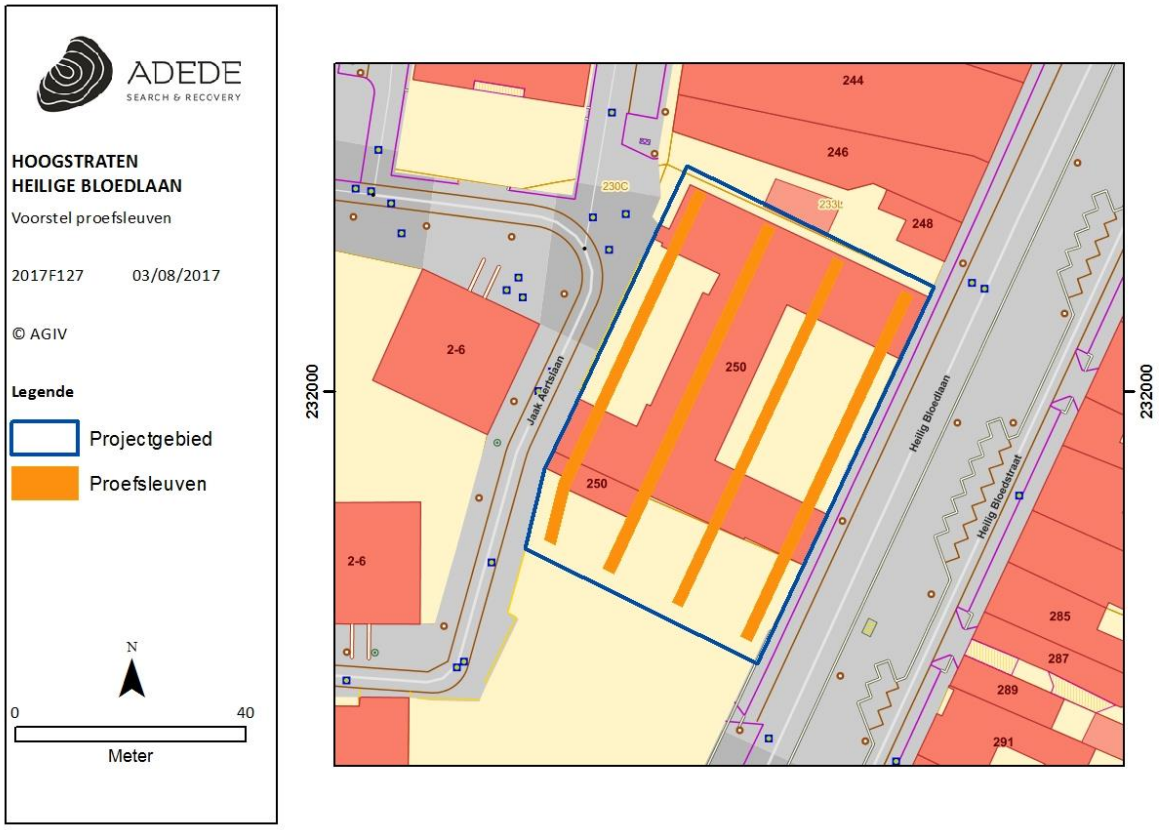
2.6 Onderzoekstechnieken

Voor het proefsleuvenonderzoek gelden volgende bepalingen:

- Er wordt gebruik gemaakt van continue, parallelle proefsleuven, tenzij hindernissen (bijvoorbeeld bebouwing, beschutting, etc.) dit niet toelaten.
- De afstand tussen de middenassen van de proefsleuven bedraagt telkens maximaal 15m. (hier volgens sleuvenplan 13,33m tussen de middenassen)
- De proefsleuven zijn allen 2m breed.
- Alle sleuven worden initieel aangelegd tot op het archeologisch vlak dat tijdens het veldwerk dient bepaald te worden door de veldwerkleider of erkende archeoloog in samenspraak met de aardkundige.

- Dwarssleuven en/of kijkvensters dienen aangelegd te worden op locaties die tijdens het veldwerk bepaald worden door de veldwerkleider in samenspraak met een erkende archeoloog.

De proefsleuven worden noordoost-zuidwest georiënteerd aangelegd. Deze oriëntatie werd gekozen naar aanleiding van de topografische kenmerken van het terrein, de helling en de gekende perceelsgrenzen alsook de andere gekende structuren (oude waterloop, mogelijke buurtweg, etc.) binnen de contouren van het projectgebied. Een bufferzone van 2m ten opzichte van de grenzen van het te onderzoeken gebied wordt hier gehanteerd. In totaal worden 4 proefsleuven aangelegd in combinatie met eventuele kijkvenster(s) en/of dwarssleuven.

Figuur 1. Sleuvenplan.

Aan de hand van het bovenstaand beschreven proefsleuvenonderzoek wordt minimaal 10% van het te onderzoeken terrein onderzocht, aan de hand van de dwarssleuven en/of kijkvensters wordt 2,5% van het te onderzoeken terrein onderzocht. Op deze manier kan voldoende informatie verkregen worden om, aangevuld met de resultaten van het bureauonderzoek, de verder te volgen strategie te bepalen.

In het Verslag van Resultaten werd ook aangetoond dat in de omgeving van het onderzoeksgebied menselijke activiteiten en/of bewoning plaatsvond sinds de steentijden. De kans op het aantreffen van steentijdsites ter hoogte van het onderzoeksgebied wordt eerder laag ingeschat. Met het oog op het efficiënt inzetten van middelen is bijgevolg geopteerd geen waarderend archeologisch booronderzoek uit te voeren voor het aanleggen van de sleuven. Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient wel bijzondere aandacht te zijn voor steentijdartefacten

Indien uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat er binnen het onderzoeksgebied steentijd artefactsites voorkomen en bekend is waar deze gelokaliseerd zijn, dient een waarderend archeologisch booronderzoek uitgevoerd te worden. Via deze methode kunnen er inzichten bekomen worden in de diepte, spreiding, datering en bewaringsgraad van de sites. Daarom dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- *Op welke dieptes zijn de steentijd artefactsites bewaard?*
- *Wat is hun spreidingsvorm?*
- *Wat is hun densiteit?*
- *Hoe is hun bewaringstoestand?*
- *In welke periodes kunnen ze gedateerd worden?*
- *Is er vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving nodig en welke strategie?*

Voorafgaand aan deze methode dienen aan de hand van het proefsleuvenonderzoek zones met verwachtingen opgesteld te worden waarbinnen de boringen uitgevoerd dienen te worden met een tussenafstand van 5m tussen de raaien en 6m afstand tussen de individuele boringen, dit in de vorm van een regelmatig verspringend driehoeksgrid. Deze boringen dienen ingemeten te worden met een gps-toestel, zodat de coördinaten (x, y en z) gekend zijn. De precieze positie, oriëntatie en omvang van de grids is nader te bepalen op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Het type grondboor dat gebruikt dient te worden is een Edelmanboor met een diameter van 12cm. De boringen worden handmatig uitgevoerd tot een diepte die tijdens het onderzoek dient bepaald te worden. Van elke boring worden zowel de volledige diepte, als de onder- en bovengrens van de horizonten geregistreerd. De opgeboorde sedimenten zullen steeds de relevante bodemhorizonten omvatten die nodig zijn om een goede evaluatie van de steentijd artefactensite(s) te maken. De stalen krijgen per volume een uniek staalnummer, en worden nat uitgezeefd op een maaswijdte van 1mm op 1mm. Na het drogen worden ze geanalyseerd door een vuursteenspecialist.

2.7 Afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

2.8 Randvoorwaarden

Om een goede bewaring van het potentieel archeologische bodemarchief te bekomen, worden enkele voorwaarden opgelegd ter bescherming van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed. Zo wordt gemeld dat er op de terreinen behorend tot het projectgebied, in tussentijd tot het proefsleuvenonderzoek, geen ingrepen in het bodemarchief mogen plaatsvinden. Het verwijderen van de bestaande bebouwing en verharding mag hierbij niet dieper reiken dan het huidige maaiveld.

3 Besluit

Uit het bureauonderzoek kon niet besloten worden of er zich al dan niet archeologische resten binnen de contouren van het onderzoeksgebied bevinden. De bodemopbouw van het plangebied en historische bronnen suggereren echter dat hier goede bewaringsomstandigheden zijn voor eventuele sporen. Bijgevolg adviseert ADEDE bvba het uitvoeren van een proefsleuvenonderzoek om na te gaan of er sporen bewaard zijn en zo ja, in welke toestand deze zich bevinden. De resultaten van dit uitgestelde vooronderzoek met ingreep in de bodem worden vervolgens in een nota verwerkt waarin ook de te volgen strategie voor de bescherming van het archeologisch/cultuurhistorisch patrimonium dient bepaald te worden.

4 Plannenlijst

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Projectgebied op topografische kaart.	1:7500	digitaal	03/08/2017
0002	Projectgebied op orthofoto uit 2016.	1:1000	digitaal	03/08/2017
0003	Projectgebied op GRB kaart, kadastrale informatie.	1:700	digitaal	03/08/2017
0004	Gekende verstoorde zones binnen het projectgebied.	1:450	digitaal	03/08/2017
0005	Inplantingsplan bestaande situatie projectgebied.	1:450	digitaal	03/08/2017
0005b	Inplantingsplan bestaande situatie projectgebied (KLB).	1:450	digitaal	03/08/2017
0006	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied.	1:450	digitaal	03/08/2017
0006b	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied (kelder).	1:450	digitaal	03/08/2017
0007	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m.	1:30000	digitaal	03/08/2017
0008	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m (Detail).	1:850	digitaal	03/08/2017
0009	Projectgebied op de tertiair geologische kaart.	1:40000	digitaal	03/08/2017
0010	Projectgebied op de quartair geologische kaart.	1:20000	digitaal	03/08/2017
0011	Projectgebied op de bodemtypekaart.	1:5000	digitaal	03/08/2017
0012	Projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel, opname 2016.	1:10000	digitaal	03/08/2017
0013	Projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart der Vlaamse gemeenten.	1:10000	digitaal	03/08/2017
0014	Projectgebied op het bodemgebruiksbestand, opname 2001.	1:5000	digitaal	03/08/2017
0015	Projectgebied op het gewestplan.	1:10000	digitaal	03/08/2017
0016	Projectgebied op kaart van Fricx.	1:50000	analoog	03/08/2017
0017	Projectgebied op kaart van Ferraris.	1:5000	analoog	03/08/2017
0018	Projectgebied op Atlas der Buurtwegen	1:2000	analoog	03/08/2017
0019	Projectgebied op topografische kaart van Vandermaelen.	1:8000	analoog	03/08/2017

0020	Projectgebied op luchtfoto uit 1971.	1:2000	digitaal	03/08/2017
0021	Projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.	1:2000	digitaal	03/08/2017
0022	CAI-locaties ten opzichte van het projectgebied.	1:18000	digitaal	03/08/2017
0023	Voorstel proefsleuven.	1:1000	digitaal	03/08/2017

5 Lijst van figuren

Figuur 1. sleuvenplan. ..... - 13 -